

Nadaní dospělí

Dalibor Špok

www.daliborspok.cz

Klinicko-psychologický den, 26.5.2014, Praha

- Nadaní dospělí (Gifted adults / gifted people - GP)
- Mýty v chápání nadání (nejen) u dospělých
- Typické charakteristiky (osobnost, prožívání)
- Typické problémy a témata poradenství pro GP
- Diferenciální/duální diagnostika
- Poradenství/psychoterapie

Nadaní dospělí (GP)

Nadání znamená zvýšené uvědomění, zvýšenou senzitivitu, zvýšenou schopnost chápat a proměňovat vjemy do rozumových a emočních zkušeností. (Annemarie Roeper)

Terminologická synonyma: Gifted adults, Gifted people, Intellectual giftedness

V populaci 3-5%

Problémy GP při přechodu do dospělosti (podpora, nové role, problém multitalentovanosti)

Mýty v chápání nadání

Nadání jako vysoká inteligence

-> inteligence je jen jeden ze znaků nadání

Nadání jako kvantitativní rozdíl ve schopnostech

-> nadání je kvalitativní odlišnost

Nadání jako vývojová akcelerace

-> akcelerace je deskriptivní a diagnostický pomocník, nikoli koncepční rámec

Charakteristiky osobnosti GP

- *Zde pouze ilustrativní výčet, více na www.daliborspok.cz/individual/nadani-intelligence/*
- Koncepční základ: nadměrná vzrušivost (overexcitability)
- 1. Intelektové a kognitivní schopnosti
- 2. Divergence/nekonformita/kreativita
- 3. Zvýšená perceptivita
- 4. Vysoká míra energie, motivace, vzrušení
- 5. Emoční senzitivita
- 6. Vysoké morální standardy

Problémy nadaných lidí 1.

- *Zde pouze ilustrace, detailně na www.daliborspok.cz/individual/nadani-intelligence/*
- *Faktory: vývojové (zkušenosti z období nadaného dětství), osobnostní, sociální (vliv rodiny, vzdělávacího systému, okolí)*
- Perfekcionismus
- Pocit nedostatečného výkonu a nenaplnění svých potenciálů (problém multitalentovanosti)
- Izolovanost, pocity odcizení, nedostatečná schopnost komunikovat s okolím, málo důležitých vztahů a neschopnost/nemotivovanost je vytvářet a udržet
- Balancování mezi extrémními polaritami v nejrůznějších aspektech:
 - pocit výlučnosti x pocit nedostatečnosti
 - pocit apatie, prázdnoty, demotivace x silné emoce, silné city
 - extremita v názorech, originalita, nekonformnost x touha někam patřit, silná potřeba socializace a hlubokých vztahů s druhými

Problémy nadaných lidí 2.

- Neustálé vstupování do nových oblastí x nutnost vydržet v jedné oblasti = flexibilita a kreativita x fluktuace a povrchnost x obtíže vydržet v rutinních aktivitách
 - “renezanční”/multitalentovaná osobnost
 - učení a změna jako základní motivátor
- Silné prožívání existenciálních otázek - smysl a seberealizace, strach ze špatného nebo nedostatečného využití svého nadání
- Obtíže při kontaktu s autoritou a s nekonformismem (+ silné morální usuzování)
- Obtíže v pracovní oblasti (povolání, role, rutina, vztahy s kolegy)
- Emoční problémy, úzkost, deprese (~ práce, vlastní život, zvýšená empatie k druhým lidem a jejich problémům, silné až extrémní morální usuzování)
- Problémy s vnitřní motivací
- Problémy vycházející z nedostatečného poznání vlastní (nadané) osobnosti a z neznalosti jejich specifik

Diferenciální diagnostika

- ADD / ADHD
 - (běžné podnětové prostředí saturující normální osobnost je pro GP nedostačující)
- (hypo)mánie, bipolární porucha
- neuroticismus, emoční labilita, akcentovaná osobnost
- -> (nevylučuje možnost duální diagnostiky)

- Sebediagnostika (coping): Díky neobeznámosti s konceptem nadání si dávají GP nálepky: perfekcionista, věčně nespokojený, snílek/fantasta, přecitlivělý neurotik, nepraktický člověk, člověk odtržený od reality, člověk fungující pod úroveň vlastních schopností (underperformance)
 - v nich se odrážejí typické problémy GP v kontaktu s mainstreamovou společností (vztahy, rodina, práce)

Poradenství/Psychoterapie

- Zásadní význam psychoedukace:
 - Samotné identifikování sebe sama jako nadaného jedince (a seznámení se s psychol. odlišnostmi) je zásadním zdrojem sebehodnoty a rozvoje vlastního potenciálu nadaných lidí, často má podobu intenzivního emocionálního vhledu
- Základní cíle: Edukace/Informace, Akceptace, Kultivace/rozšiřování uvědomění (sebepoznání i jako “fenomenologického” nástroje), Narušování stereotypů, Prostředí (analýza/manipulace), Propojení různých úrovní prožívání (percepční/emoční/hodnotové/morální)
- Terapeutický proces: Pochopení odlišností GP -> Uvědomění individuálních specifik -> Akceptace -> Uvědomění (+) a (-) -> Strategie zvládnání/modifikace/zdůraznění -> Individualizace=opřít se o vlastní silné stránky spíše než o eliminaci nedostatků
- Terapie nadaných dospělých s psychickými poruchami: nutnost odlišení symptomů poruch od odlišností běžné osobnosti nadaných
- Vhodné přístupy: na řešení orientovaná terapie, KBT (mindfulness/acceptance), Gestalt terapie (uvědomění) + psychoedukace

Kam dále?

- Annemarie Roeper, Kazimierz Dąbrowski, Michael Piechowski, Streznewski, Lovecky
- Knihy:
 - Jacobsen – The Gifted Adult: A Revolutionary Guide for Liberating Everyday Genius
 - Streznewski – Gifted Grownups: The Mixed Blessings of Extraordinary Potential
 - Daniels, Piechowski – Living With Intensity: Understanding the Sensitivity, Excitability, and the Emotional Development of Gifted Children, Adolescents, and Adults
- Weby: www.sengifted.org, www.davidsongifted.org, talentdevelop.com, Positivedisintegration.com
- *Dotazy, náměty, připomínky:* daliborspok@gmail.com
- *Detailní charakteristiky GP:* <http://www.daliborspok.cz/individual/nadani-intelligence/>